

ДАНИ ПРО АВТОРА

Сергійчук Олена Миколаївна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Сергийчук Елена Николаевна, кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры педагогики, ГБУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

DATA ON AUTHOR

Serhiichuk Olena M., Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor of Pedagogy Department, SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hroygorii Skovoroda State Pedagogical University»

УДК 377.1: 316

DOI 10.5281/zenodo.1246663

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ТОВАРОЗНАВЦІВ У ВНЗ

Танана С. М.

У статті досліджено теоретичні питання та особливості формування комунікативної компетентності майбутніх товарознавців у закладах вищої освіти. Доведено, що формування комунікативної компетентності майбутніх товарознавців передбачає оволодіння навичками усвідомленого спілкування в межах науково-дослідної, організаційно-управлінської, виробничо-технологічної та професійної галузей, а врахування окреслених особливостей сприятиме ефективному формуванню комунікативної компетентності майбутнього товарознавця. Визначено: для ефективного виконання професійної діяльності товарознавці повинні мати не лише інтегровані фахові знання та вміти їх використовувати, а й досконало володіти знаннями

гуманітарного циклу, оскільки людина водночас є як суб'єктом, так і об'єктом, нерозривно пов'язаного з процесом управління. Акцентовано на специфічних особливостях формування комунікативної компетентності товаровознавців, виявлено взаємозв'язок гуманітарних і фахових дисциплін. Такі професійні якості, як мобільність, комунікабельність та діловитість майбутніх товаровознавців, тісно пов'язані з його професійною успішністю, яка виявляється в багатьох показниках, а саме: у професійній компетентності, постійному фаховому та особистісному зростанні.

Ключові слова: компетентність, майбутні товаровознавці, комунікаційні взаємодії, професійні якості, мобільність, комунікабельність, професійна успішність.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ТОВАРОВЕДОВ В ВУЗАХ

Танана С. М.

В статье исследованы теоретические вопросы и особенности формирования коммуникативной компетентности будущих товароведов в высших учебных заведениях. Доказано, что формирование коммуникативной компетентности будущих товароведов предусматривает овладение навыками осознанного общения в рамках научно-исследовательской, организационно-управленческой, производительно-технологической и профессиональной отраслей, с учетом определенных особенностей способствует эффективному формированию коммуникативной компетентности будущего товароведа. Определено: для эффективного выполнения профессиональной деятельности товароведы должны иметь не только интегрированные профессиональные знания, но и уметь их использовать, в совершенстве владеть знаниями гуманитарного цикла, поскольку личность в то же время является как субъектом, так и объектом, неразрывно связанного с процессом управления. Акцентовано на специфических особенностях формирования коммуникативной компетентности товароведов, выявлено взаимосвязь гуманитарных и

профессиональных дисциплин. Такие профессиональные качества, как мобильность, коммуникабельность и деловитость будущих товароведов, тесно связаны с его профессиональной успешностью, которая оказывается у многих показателей, а именно: профессиональная компетентность, постоянному профессиональному и личностному повышению.

Ключевые слова: *компетентность, будущие товароведы, коммуникационные взаимодействия, профессиональные качества, мобильность, коммуникабельность, профессиональная успешность.*

PECULIARITIES OF FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE COMODITY EXPERTS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Tanana S. M.

The article deals with theoretical issues and peculiarities of the formation of communicative competence of future commodity experts in higher education institutions. It is proved that the formation of communicative competence of future commodity experts involves mastering of skills of informed communication within the limits of scientific research, organizational-managerial, production-technological and professional branches, and taking into account the above-mentioned features will contribute to the effective formation of the communicative competence of the future commodity expert. It is determined: for the effective performance of professional activity, commodity experts should not only have integrated professional knowledge and be able to use them, but also have thorough knowledge of the humanitarian cycle, since the person at the same time is the subject and the object of the inextricably linked communication management process. The specific features of the formation of the communicative competence of commodity experts, and the relationship between humanitarian and professional disciplines has been identified. Professional qualities, such as mobility, sociability and business intelligence of future commodity experts, are extremely related to his professional success, which is manifested in many indicators, namely:

professional competence, constant professional and personal growth.

Key words: *competence, future commodity experts, communication interactions, professional qualities, mobility, communication skills, professional achievement.*

Постановка проблеми. Пріоритетними напрямами розвитку освітньої галузі України є підвищення якості професійної підготовки педагогічних кадрів, стимулювання їхнього професійного становлення та розвитку. Сучасні соціально-економічні умови й динамічні трансформації в освіті вимагають від випускника закладу вищої освіти високого рівня професіоналізму, творчого підходу до професійної діяльності, професійної активності та здатності вчитися впродовж усього життя. Нова концепція знання потребує змін педагогічних засобів його передачі, а відтак вимагає відповідної підготовки фахівців, здатних на теоретичному і практичному рівнях відповідати викликам часу, потребам глобалізованого суспільства, запитам сучасної освітньої реальності.

Підтвердження актуальності проблеми віднайдено в низці нормативних документів (Закон України «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Закон України «Про освіту»), де визначено вимоги до професійної компетентності вчителя. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. наголошується, що «сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а і здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян».

Про необхідність розвитку комунікативної компетентності майбутнього фахівця зафіксовано в Національній доктрині розвитку освіти (2002), Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття» (2002), Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти (2001), Концепції розвитку економічної освіти в Україні (2003), Законі України «Про освіту» (2017), Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010-2020), Національній стратегії розвитку освіти в Україні (2012-2021).

Мета цієї розвідки полягає у визначенні організаційно-методичних основ формування комунікативної компетентності майбутніх товарознавців у процесі засвоєння дисциплін фахового спрямування.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз довідникової та наукової літератури засвідчив, що проблему професійної підготовки у вищій школі досліджено вітчизняними науковцями в різних аспектах, а саме: філософія вищої освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Огнев'юк); неперервна професійна освіта (С. Гончаренко, Н. Ничкало, С. Сисоєва); професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах вищого навчального закладу (А. Алексюк, В. Бондар, С. Караман), зокрема економічного профілю (Н. Бутенко, Т. Поясок, С. Соболева); формування професійної компетентності майбутніх фахівців (Н. Бібік, О. Пометун, О. Савченко, В. Ягупов); розгляду мовленнєвої компетентності фахівців у різних видах професійної діяльності (І. Кочан, М. Лісовий, С. Максименко, Л. Мацько, В. Пасинюк та ін.).

Виклад основного матеріалу. Комунікативна компетентність учителя є необхідною умовою ефективної комунікативної діяльності (може бути виміряна та оцінена), а професійна комунікативна компетентність учителя – це особистісне утворення, яке не є сталою категорією і не може бути виміряне за допомогою мовних тестів [4].

Реалізація компетентнісного підходу в контексті вищої освіти спрямована на підготовку фахівця відповідної галузі, спроможного здійснювати поставлену мету творчо й динамічно, використовуючи отримані знання в умовах, які потребують прийняття та реалізації нестандартних рішень. Модернізація освіти на компетентнісній основі «передбачає цілісний досвід розв'язання життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей, компетенцій» [4, с. 9].

У сучасній вітчизняній освіті визначився компетентнісний підхід, пов'язаний із пошуком нових концептуально-методологічних засад, моделей підготовки фахівців із вищою професійною освітою, переосмисленням наявних державних освітніх стандартів. Такий перехід зумовлений об'єктивними причинами, оскільки процеси

інтеграції, глобалізації, прискорені темпи змін соціально-економічних умов життя, зростання обсягу інформації спонукають до перегляду вимог якості підготовки спеціалістів із вищою освітою.

Нині компетентнісний підхід є не лише перспективним, а й таким, який реально відповідає вимогам сучасності. Тенденція зміни знаннєвої освітньої педагогіки на компетентнісну є загальносвітовою і викликана новими економічними вимогами, оскільки «вимагає виховання самостійних, ініціативних і відповідальних членів суспільства, здатних адекватно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих та економічних завдань» [6, с. 16].

Ученими розроблено структуру професійної комунікативної компетентності педагога, що є похідною від структури комунікативної компетентності особистості, яка складається з п'яти компонентів: індивідуально-особистісного, мовленнєвого, інтерактивно-практичного, полікультурного та предметно-інформаційного, що включають складові комунікативної компетентності, базис яких становлять компетенції, що містять комунікативні знання, уміння, навички, ціннісні ставлення та орієнтири.

Прибічники компетентнісного підходу доводять, що компетентність – це інтегрована характеристика якості особистості, результативний блок, сформований через досвід, знання, вміння, ставлення, поведінкові реакції, або ж спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання, які дозволяють людині визначати та розв'язувати, незалежно від ситуації, проблеми, притаманні певній царині діяльності. Експерти Ради Європи вважають, що, оволодівши відповідними компетентностями, які охоплюють певний рівень знань, умінь, ставлень, людина зможе здійснювати поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності; ефективно розв'язувати відповідні проблеми, тобто стати спеціалістом, здатним реагувати на нові запити часу [5, с. 187–188].

Відповідно до завдань нашого дослідження важливо уточнити сутність використовуваних дефініцій і визначити на основі зіставлення, порівняння та узагальнення наукової

інформації, скорегувати понятійну базу та конкретизувати поняття, часто вживані як синонімічні.

Так, укладачі сучасного словника іншомовних слів термін «компетентність» витлумачують у двох варіантах: володіння компетенцією; володіння знаннями і навичками, що дозволяють оцінювати що-небудь [1, с. 328]. Автори «Великого тлумачного словника української мови» так пояснюють сутність поняття «компетенції»: «питання, у яких будь-хто зможе повною мірою й у соціально значущих аспектах її реалізувати» [2]. Беручи до уваги наведені визначення, можемо стверджувати, що компетентність є якісним показником освітнього процесу.

У процесі визначення основних психологічних та педагогічних чинників формування комунікативної компетентності необхідно виходити з того, що студенти повинні оволодіти цією професійною здатністю в умовах ВНЗ. За інших обставин – у майбутній професійній діяльності – їм доведеться опанувати нею самотужки, оскільки знання й уміння є взаємозалежними частинами структури будь-якої діяльності.

Ураховуючи підходи до розкриття формування комунікативної компетентності педагогами, що досліджують проблеми професійної освіти, виокремлено такі загальні аспекти, на яких наголошує більшість науковців: залучення теоретичних професійних знань у реальну навчальну діяльність студента як способу досягнення мети у формуванні комунікативної компетентності; сприяння творчому застосуванню науково-теоретичних знань і практичних навичок із гуманітарних та спеціальних дисциплін; забезпечення продуктивної взаємодії в навчальному процесі, що є запорукою розвитку комунікативних умінь; успішний соціальний досвід та професійне самовизначення особистості.

Вважаємо, що такий підхід до формування комунікативної компетентності з урахуванням психологічних чинників та аспектів педагогічної специфіки сприятиме розвитку пізнавального інтересу майбутніх товарознавців.

Рівень професійної підготовки товарознавців є найважливішим чинником забезпечення взаємозв'язків між

безпосереднім впливом на культуру виробництва та якістю результатів роботи. Відповідно, культура виробничих відносин та результати діяльності товаровознавця знаходяться у прямій залежності від рівня сформованості комунікативної компетентності фахівця.

Тому перехід зі статусу студента в статус фахівця супроводжується змінами в спрямуванні діяльності, професійній відповідальності. Адже, якщо навчальна діяльність передбачає оволодіння знаннями й отримання вмінь та навичок, то на практиці основними видами діяльності товаровознавців є планування, організація, координація та контроль.

Комунікативна компетентність товаровознавців є основою життєзабезпечення кожної організації, підприємства, являє живу тканину діяльності, потребує чіткого орієнтування у професійній ситуації, відбору тих засобів спілкування, які є найбільш ефективними.

Зауважимо, що специфіка комунікативної компетентності професійного навчання зумовлена предметом майбутньої професійної діяльності. Тому можемо стверджувати, що зміст досліджуваного феномена визначатиметься специфічними характеристиками професійного спрямування та комунікативними потребами фахівців даного напрямку підготовки.

Сучасна система підготовки товаровознавців у ВНЗ ґрунтується на галузевих стандартах вищої освіти (ГСВО) Міністерства освіти і науки України, які визначають освітньо-кваліфікаційні характеристики (ОКХ) випускників певних напрямів; установлює професійне призначення й умови використання спеціалістів, відображає мету й узагальнює зміст освіти і професійної підготовки в формі переліку умінь; виявляє місце й роль загальноосвітнього рівня й галузеві кваліфікаційні вимоги до випускника вищу. Освітньо-професійна програма (ОПП) є нормативною частиною змісту освіти, що установлює вимоги до змісту, обсягу, рівня освіти і професійної підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня конкретної спеціальності.

Нині діяльність товарознавця потребує постійного росту через систематичне самовдосконалення, формування високого рівня розвитку та самореалізації [5, с. 187]. Отже, задля ефективного виконання професійної діяльності товарознавці повинні мати не лише інтегровані фахові знання та вміння їх використовувати, а й досконало володіти знаннями гуманітарного циклу, оскільки людина водночас є як суб'єктом, так і об'єктом нерозривно пов'язаного з процесом управління.

Тому однією зі специфічних особливостей формування комунікативної компетентності в товарознавців постає взаємозв'язок гуманітарних і фахових дисциплін, оскільки знання й уміння конкретної спеціалізації не обмежуються одним спрямуванням.

Практика висуває до товарознавця такі професійні вимоги: *концептуальність* – здібність адаптуватися до умов фірми, уміння масштабно мислити; *оперативність* – передбачає кваліфіковане розв'язання проблем; *аналітичність* – уміння ефективного використання аналітичних методів, діагностування проблем та визначення альтернативних рішень; *комунікативність* – уміння передавати ідеї усно та письмово; *комунікабельність* – здатність працювати з людьми, знаходити спільну мову в процесі спілкування [3, с. 12].

Майбутній товарознавець має володіти такою системою здатностей розв'язання проблем і завдань соціальної діяльності: засвоювати й реалізовувати наукові та культурні досягнення світової цивілізації у відношеннях до різних культур, загальнолюдських цінностей; критично оцінювати політичні, економічні події та явища; володіти державною й іноземною мовами на професійному рівні; засвоювати нові знання, прогресивні технології та інновації; бути здатним до ефективних комунікаційних взаємодій; системно розуміти внутрішній і зовнішній стан діяльності підприємства; розуміти витоки формування та інструментарій реалізації внутрішньої та зовнішньої політики держави; знати та виконувати норми національного й міжнародного законодавства, уміти захищати корпоративні права у відповідних інстанціях; знати загальноприйняті норми поведінки й моралі в міжособистісних відносинах; забезпечувати соціальну орієнтацію економічної діяльності організації [6, с. 17–19].

До *професійних* комунікативних здатностей відносимо такі: знання й уміння, що безпосередньо співвіднесені з фаховою підготовкою: орієнтування в інформаційному просторі та прогнозування алгоритмів організації пізнавального процесу; вміння планувати, передбачаючи наслідки професійної діяльності; прогнозування розвитку виробничої ситуації; володіння професійною компетентністю; аналіз змісту економічної діяльності. До *особистісних* комунікативних здатностей належать ті, що охоплюють здатності до здійснення професійно зорієнтованої комунікації, до яких належать: керування власною поведінкою; прагнення до самовдосконалення (самоосвіта, самопідготовка); комунікативна культура мислення та мовлення; творча конструктивна взаємодія учасників комунікативної діяльності на основі суб'єкт-суб'єктних відносин.

До *загальних* особливостей формування комунікативної компетентності майбутніх товарознавців відносимо такі: оволодіння культурою мислення та мовлення; окреслення професійно значущих якостей майбутніх товарознавців; наявність достатньо розвинутих фахових та особистісних здатностей відповідно до професійних функцій.

Специфічними особливостями формування комунікативної компетентності визначено: взаємозв'язок гуманітарних і фахових дисциплін у формуванні комунікативної компетентності; наявність уміння інтегрувати знання в систему категорій, що сприяють розвитку економічного мислення.

Комунікативна компетентність товарознавців є основою життєзабезпечення кожної організації, підприємства, являє живу тканину діяльності, потребує чіткого орієнтування в професійній ситуації, відбору тих засобів спілкування, які є найбільш ефективними.

Висновки. Отже, професійні якості, як мобільність, комунікабельність та діловитість майбутніх товарознавців, тісно пов'язані з його професійною успішністю, яка виявляється в багатьох показниках, а саме: у професійній компетентності, постійному фаховому та особистісному зростанні.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) / [укл. і гол. ред. В. Т. Бусел]. К.; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
2. Касярум К. В. Комунікативна компетентність викладача вищої школи / К. В. Касярум // Наукова скарбниця освіти Донеччини. 2015. № 2 (15). С. 24–27.
3. Касярум К. В. Формування комунікативної компетенції магістрантів педагогічних спеціальностей у процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 / К. В. Касярум; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2011. 20 с.
4. Кічук Н. В. Ключові компетентності особистості фахівця як педагогічна проблема / Н. В. Кічук // Науковий вісник ПДПУ ім. К. Д. Ушинського: зб. наук. праць. Одеса, 2004. Вип. 8–9. Компетентнісна освіта: від теорії до практики / [Н. М. Бібік, І. Г. Єрмаков, О. В. Овчарук та ін.]. К.: Плеяди, 2005. 120 с.
5. Корніяка О. М. Сучасні підходи до вивчення комунікативної компетентності особистості / О. М. Корніяка // Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України; за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Вип. 3. Кам'янець-Подільський: Аксіома. 2009. С. 187–188.
6. Савенкова Л. О. Професійне спілкування майбутніх викладачів як об'єкт психолого-педагогічного управління: [монографія] / Л. О. Савенкова; Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. К.: КНЕУ, 2005. 208 с.

References

1. *Velykyu tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy (z dod. i dopovn.)* [Great explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. academic. and goal Ed. V. T. Buzel, K.: Irpen: Perun University, 2005, 1728 p.
2. Kasyarum K. V. *Komunikatyvna kompetentnist' vykladacha vyshchoyi shkoly* [The communicative competence of a teacher of higher education]. Scientific Treasury of the Donetsk Region Education, 2015, № 2 (15), pp. 24–27.

3. Kasyarum K. V. *Formuvannya komunikatyvnoyi kompetentsiyi mahistrantiv pedahohichnykh spetsial'nostey u protsesi fakhovoyi pidhotovky* [Formation of communicative competence of masters of pedagogical specialties in the process of professional preparation], Cherkasy, 2011, 20 p.
4. Kichuk N. V. *Klyuchovi kompetentnosti osobystosti fakhivtsya yak pedahohichna problema* [The Key Competencies of the Personality of the Specialist as a Pedagogical Problem], K.: Pleiades, 2005, 120 p.
5. Korniyaka O. M. *Suchasni pidkhody do vyvchennya komunikatyvnoyi kompetentnosti osobystosti* [Modern approaches to the study of the communicative competence of the individual] // *Problems of modern psychology: Axiom*, 2009, pp. 187–188.
6. Savenkova L. O. *Profesiyne spilkuvannya maybutnikh vykladachiv yak ob'yeht psykholoho-pedahohichnoho upravlinnya* [Professional communication of future teachers as an object of psychological and pedagogical management]: [monograph], Vadim Hetman, K.: KNEU, 2005, 208 p.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Танана Світлана Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти ДВНЗ «*Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди*»
e-mail: tananasvetlana@gmail.com

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Танана Светлана Михайловна, кандидат педагогических наук, доцент кафедры профессионального образования ГВУЗ «*Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды*»
e-mail: tananasvetlana@gmail.com

DATA ON AUTHOR

Tanana Svitlana M., Ph.D. in Pedagogy, Assistant Professor of Vocational Education Department, *State Higher Educational Institution «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Scovoroda State Pedagogical University»*
e-mail: tananasvetlana@gmail.com